

Det finnes i denna berättelse ännu ett anförande, som väckt allmän förfäran, isynnerhet hos de talrika slägtningarne och vännerna till de förlorade. Vi hafva ofvan uteslutit detta ställe och blott betecknat det med några tankstreck, för att ega tillfälle, att här återkomma till detsamma. Detta ställe i berättelsen lyder:

»Flera liks stympade tillstånd och kokkärleus innehåll gör det tydligt, att våra olyckliga landsmän blifvit drifna till det sista förfärliga alternativet för lifvets uppehållande».

Icke blott mensklighetskänslan utan äfven nationalstoltheten uppreser sig i England mot detta antagande, som blir en hård beskyllning, saknande tillräcklig grund och nästan alla bevis. 10

Dickens har offentligent uppträdt mot densamma och sökt visa, huru obetänkt den är både med afseende å de Franklinska besättningarnes utmärkta beskaffenhet och sällsyntheten af dylika tilltag äfven under de svåraste omständigheter och bland personer med vida underlägsnare disciplin och moraliskt mod. Rae har besvarat Dickens anföranden, och äfven detta svar finnes aftryckt i Household Words. Slutligen har Dickens sammanställt förhållandet vid ett stort antal skeppsbrott m. m. både i äldre och nyare tid, af hvilken framställning inhemtas, huru ytterst sällsynt detta af allmänna opinionen som ett brott stämplade räddningsmedel varit isynnerhet bland Engelsmän. Det har också för känslan något så motbudande, att hvar och en önskar, att Rae's senaste undersökning måtte ådagalägga, att allt är ett mistag af Eskimoerna eller ett missförstånd af deras berättelser. 20

Vi böra tillägga, att Dr. Rae på återvägen till Repulse bay äfvensom der på stället kom i beröring med flera infödingar, och att hans ofvan meddelade framställning af Franklinska besättningens öde är ett sammandrag af alla de underrättelser, han erhöi äfven af dessa senare påträffade Eskimoer. 30

Åtterresan sjöledes från Repulse bay, som kunde företagas först den 4 Augusti gick lyckligt, ehuru den ännu hindrades af is mellan ön Southampton och fasta landet, så att ankomsten till York Factory, vid sydvestra stranden af Hudsons bay, skedde först den sista i samma månad.

J. V. S.

47 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 2, februari 1856

OM NÅDENS ORDNING JEMTE KRITIK ÖFVER HRR INGMANS OCH HEDBERGS STRIDSSKRIFTER, AF AXEL FREDR. GRANFELT. H:FORS 1855. 40

Ju sällsyntare det är, att våra vetenskapsmän skriva för de bildade i eget land, desto mera erkännande förtjenar professor Granfelt's litterära verksamhet, som sedan ett antal år varit egnad hufvudsakligen åt den religiösa öfvertygelsens upplysande inom fosterlandet.

Det är också icke af bristande förmåga att uppskatta denna berömliga tendens, vi längre, än det bort ske, fördröjt anmälandet af detta Hr Granfelt's senaste arbete. Men det allvarliga innehållet fordrar en allvarligare genomläsning – och vi bekänne, att läsningen icke heller förefallit oss så lätt, som vi förestälde oss, att den kunde vara. 50

Dogmer gifvas i kristna kyrkan, hvilka på sin tid utgjort föremål för spekulationen och blifvit olika uppfattade och framställda, men hvilka numera i kyrkoläran äro bestämda och fridlysta för all pröfning.

Sådana äro t. ex. läran om treenigheten, om Frälsarens båda naturer m. fl. Men bland de få läror, hvilka ännu anses stå öppna för en friare uppfattning, har läran om Nådens ordning eller Salighetsordningen varit den förnämsta; och man finner den derföre äfven i de hos oss begagnade katekesförklaringar olika framställd.

I sig sjelf är det visst icke förunderligt, att människan företrädesvis vill begripa det s. k. obegripliga, d. ä. vill för begreppet utreda det, som ännu är outredt. Men om någon lärosats vore af den art, att densamma af förståndet icke kan fattas, så är det väl skäl, att förklara den för
10 föremål för en försakande tro; ehuru man å andra sidan icke kan påstå, att en sak är obegriplig, derföre att den på mensklighetens närvarande ståndpunkt icke kunnat begripas, då rättare frågan borde lemnas öppen. Lemnande detta förhållande å sido, måste man alltid anse det för ett bevis på förnuftets makt öfver människan, att likväl just den del af kyrkoläran, som utgör grunden för den praktiska kristendomen, läran om ångern, tron och bättringen, är lemnad fri icke blott åt öfvertygelsen utan äfven åt bekännelsen. Denna frihet sträcker sig likväl icke i alla delar till innehållet utan hufvudsakligen till formen; hvarigenom åter spekulerandet i dessa ämnen göres jemförelsevis
20 ofruktbart.

Vår mening är dock icke, att neka, det icke äfven i den inskränkning, hvari frågan vanligen fattas, mycket är att lära af denna spekulation. Ingen människa torde just gå den väg till bättring, en annan före henne gått, eller den teologerna föreskrifva. Ingen bör ens önska sig sjelf eller sin nästa detta ångerns och bättringens arbete i en viss föreskrifven ordning. Det har oftast varit utmärkande för sekretismen isynnerhet inom den protestantiska kyrkan; och man kan utan fara för misstag påstå, att medvetandet om att hafva genomgått denna process utgör grunden för sekteristens högmod och fördömselusta. En annan sak är
30 det, att människan icke skulle från den naturliga ångern komma till bättring, om hon icke fått lära, att tron på Gudomlig nåd är bryggan, som leder från den förra till den senare. Förhållandet mellan dessa momenter är sålunda en sak, väl värd att betänkas; och om det visar sig, att detsamma innebär äfven andra förmedlande momenter, så ger insigten häri människan ett medel till sjelfpröfning; ehuru det vore lika fåfängt att vilja göra dessa indelningar till en tabulatur, hvilken moment för moment i det praktiska borde följas, som om människan ville reglera sitt tänkande, genom att i hvarje stund medvetet öfvergå från sensation till åskådning, föreställning och begrepp.

Författaren har i vår tanke väl och spekulativt bestämt förhållandet, då han förklarar, att »bot» och »tro», under hvilka hufvudmomenter han sammanfattar de öfriga i nådens ordning, förutsätta hvarandra, »äro olika sidor af samma sak»; ehuru vi för vår del icke kunna anse sjelfva uppställningen af dessa tvenne såsom hufvudmomenter för bindande. Men då längre fram indelningen från ett särskiljande i begreppet öfvergår till ett blott särskiljande i tid (sid. 44 följ.), har Författaren uppenbart lemnat den spekulativa ståndpunkten. Han förklarar väl detta momenternas sönderfallande från hvarandra i tiden för en afvikelse från det normala förhållandet, från hvad som borde
40 vara. Synden, det onda, är den *deus ex machina*, som för denna söndring får bära skulden. Men detta är i sjelfva verket ingen förklaring. Det onda är förutsättningen för bot och tro äfven normalt fattade i sin förening, såsom liktidiga momenter af samma process. Och Författaren anför intet, som skulle bevisa, att synden kan förändra »det normala» i sjelfva nådens ordning, än mindre, att underafdelning-

arne i denna process, såsom väckelse, helgelse m. m. äro nödvändiga produkter af en sådan syndens makt. Med ett ord: när Förf. öfvergår till bestämmandet af processens momenter blott genom ett förr eller senare i tiden och ett mer eller mindre af bot och tro, försvinner allt det bindande i bevisningen. Han befinner sig då på ett fält, der den ena kan påstå ett, en annan ett annat, den ena tillägga, den andra borttaga ett moment, utan att sådant väsentligt förändrar sjelfva saken.

Men vi finna, att vår kritik utgår från en ståndpunkt, som hvarken Förf. troligen godkänner eller i allmänhet är teologernas. Det är hos dem nemligen icke fråga om sträng bevisning, utan blott om att göra det antagligt för förnuftet, som i sig sjelf icke får af något tvifvel rubbas. Det är sålunda äfven Förf. förfar, då han antager vissa bestämningar för nådens ordning såsom i kyrkoläran gifna och endast söker förskaffa dem en plats i sitt system. Likaså är omvänt detta rättfärdigande ur skriften och ur kyrkans lära ett i sakens natur grundadt förfarande. Och från denna dess egen ståndpunkt bedömdt, anse vi visserligen Förf:s arbete vara ett verk af mycken insigt och skarpsinne, såsom det i hvarje hänseende är ett verk af sann religiositet och varm kärlek för sanningen. Äfven framställningen, som omvexlar mellan bevisning och öfvertalande, vetenskaplig form och predikan, och som för oss försvårat läsningen, har i denna Förf:s ståndpunkt sitt rättfärdigande. 10 20

Förståndsskärpan i Förf:s framställning framträder företrädesvis i hans polemik mot Herrar Ingman och Hedberg, isynnerhet i den mot den senare, ehuru, eller kanske just derföre att Förf. mera närmar sig hans åsikter. För första gången torde dessa kämpar se sig sjelfva ställda så skarpt mot hvarandra och sina meningar pröfvade med så mycken ovåld. Polemiken mot Hr Hedberg är, som sagdt, ett verkligt mästarstycke af klarhet och skarp bevisning, serdeles förra delen deraf.

Professor Granfelt säger i sitt förord denna skrift vara ämnad för hans lärjungar, teologie studerande vid universitetet. Vi äro öfvertygade, att den redan tillvunnit sig en vida större krets af läsare, och att ingen af dessa, hvilken än hans öfvertygelse må vara, skall hafva lagt boken ifrån sig utan det erkännande, att han af den haft mycket att lära. 30

FINLANDS FORNBORGAR. 1. KASTELHOLM. H:FORS 1856.

Detta af Herrar K. A. Bomansson och H. A. Reinholm utgifna arbete lofvar, om det fortsättes i samma skala, blifva ett praktverk för vår Finska press. Beskrifningen på Kastelholm, 10 ark i stor oktav, åtföljes af icke mindre än tre vackra vyer i stentryck, en karta och tvenne trädsnitt. Bokens utrustning är äfven i öfrigt solid. Fortgår det sålunda för de 50 historiska borgar, författarene känna i Finland, och i mindre skala för de 50 »förhistoriska», så blir verket utan tvifvel en för våra förhållanden dyrbar samling. 40

Hr Reinholm är känd såsom forskare och samlare. Hr Bomansson har äfven förut uppträdt såsom författare i Finsk historie och ingifvit dennas vänner goda förhoppningar. Bådas förenade krafter lofva derföre något godt och förtjenstfullt. En stor förtjenst ligger redan i sjelfva det närvarande raska företaget. Detta första häfte visar också ett rätt rik samling af hvarjehanda nya uppgifter och data, för sig icke serdeles viktiga, men likväl af värde för framtida författare i Finsk historie. Alla minnesmärken af förgångna släkten och deras lif hafva 50

dessutom sitt eget romantiska eller sorgliga behag. Menniskolifvets hvardagsprosa är ur dem försvunnen, och fantasin har fritt spelrum, att föreställa sig skådeplatsens försvunna aktörer i all diktens glans, eller manar förstöringen till en allvarlig tanke på dessa flyktiga jordens gäster, som med sina frödjer och sorger försvunnit, och om hvilkas tillvaro blott den grusade stenen ännu talar. Ett arbete, som det ifrågavarande är derföre ett verk lika mycket för fantasin och känslan som för förståndet och den vetenskapliga forskningen. Må alltså utgifvarena i fullt mått skörda loford för det vackra företaget.

10 Vi önskade gerna kunna tillägga än mera loford, för att mildra intrycket af det skarpa ogillande, vi anse detta häfte förtjena i afseende å plan och framställning. Man har här nemligen icke blott en skildring af Kastelholm och dess öden utan en hel repetitionskurs i Svenska historien och den i den mest högstämnda pragmatiska stil. Der finnes ingen från Birger Jarl till Carl XI, hvilken författaren icke tror sig kallad att gifva ett videtur, gillande eller ogillande, in amplissima forma. Att härvid intet nytt bedömande kommer i dagen, lär icke vara oväntadt. Men äfven om författaren skulle kunnat framlägga något eget djupare omdöme i Sveriges historie, lär icke ingen anse, att ett sådant har sin plats i Kastelholms beskrifning. Eller tänker Författaren verkligen i alla femtie borgbeskrifningarne låta läsaren genomgå samma kurs? Vi torde få försäkra, att det äfven med den största förmåga att variera temat skall blifva för mycket. Vi måste tillägga, att äfven i öfrigt framställningen är obehagligt uppskrufvad.

20 Ett af två: antingen har Författaren totalt misstagit sig om framställning och stil i en beskrifning, som den ifrågavarande eller är misstaget vårt. Man må gifva skildringen en romantisk anstrykning, men äfven detta med vis sparsamhet, man må i den infläta några lyriska utgjutelser; med tillbörlig konst öfvadt kan sådant höja skildringens behag. Men att sätta sig på Kastelholms ruiner, för att skipa dom öfver historiska personligheter, hvilka i lifstiden der händelsevis ätit en bit skinka och druckit en mugg öl, eller hvilka blott tillsatt slottsfogden och af honom reqvirerat dessa goda varor till Stockholm – det är i vår tanke verkligen för mycket. Det sagda antyder, att Kastelholms historie i sjelfva verket är ganska fattig, hvarföre den höghistoriska tonen är så mycket olämpligare. Slottet har dock nu och då haft besök af kungliga personer med deras hofstat. Detta skulle kunnat gifva Förf. en vacker anledning att beskrifva en elgjagt, låta oss se de kungliga med all den tidens ståt och ceremoni lustvandrade i parken eller deltagande i danslekarne på qvällen. Men till att uppgöra deras historiska debet och credit ger ett sådant besök icke den minsta anledning.

30 Nödtvånget skall utan tvifvel lära Författaren, om han eljest icke vill upprepa sig sjelf, att i följande häften lemna det historiska domarekallet, och han skall då äfven finna det lättare att aflägga den falskt pathetiska stil, som nu ofta skämmer bort skildringen, och som, vi försäkra derom, lemna läsaren helt kall, ja i sig sjelf verkar afkylande, der någon värma förut kunnat uppstå.

J. V. S.